

MÜƏSSİSƏDƏ MƏSRƏFLƏRİN UÇOTU VƏ MAYA DƏYƏRİNİN HESABLANMASI ASPEKTLƏRİ

Samirə Səxavət qızı Cəfərova

Azərbaycan Texnologiya Universitetinin

Sjafarovv7@gmail.com

Xülasə: Azərbaycan sənayesində müstəqil sahibkarlıq subyektlərinin sayının artması, bazar münasibətlərinin əhatə dairəsinin genişlənməsi, yeni problemlər və imkanlar şəraitində; elmi-texniki inqilab və cəmiyyətin getdikcə artan informasiyalaşması nəticəsində yaranan mühasibat uçotu sistemi dəyişməz qala bilməz

Hal-hazırda mühasibat uçotunun təşkilinin cari üsulları heç də həmişə müasir tələblərə cavab vermir. Mühasibat uçotu məlumatları vaxtında və səmərəli idarəetmə qərarlarının qəbulu, maliyyə təhlili və təşkilat fəaliyyətinin planlaşdırılması üçün məlumat mənbəyi hesab edilmir. Bununla belə, bazar şəraitində müəssisə rəhbərliyinin qarşısında duran vəzifələri daha dərinədən başa düşmək üçün xərclər haqqında məlumat əldə etmək üçün qeyri-ənənəvi sistemlərdən, maliyyə nəticələrinin hesablanması üçün yeni üsullarından istifadə etmək lazımdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, qənnadı müəssisələrində idarəetmə məsrəflərinin uçotunun və məhsulun maya dəyərini hesablanmasının gələcək inkişafının əsas problemləri müəyyən edilmişdir. Verilmiş problemlərin həlli prosesində aşağıdakı nəticələr əldə edilmişdir.

Mühasibat uçotu sxemini beynəlxalq şərhə uyğunlaşdırmaq üçün bazar iqtisadiyyatının standartları və istəklərinə əsaslanaraq, yenidən təqdim edilmiş Vahid Hesablar Planı idi. Bu fikirlərə əsaslanaraq yeni anlayışlarla tanış olmuş və 1995-ci ildə Mühasibat Uçotu Qanunu təqdim edilmişdi. Ofis sistemi məlumatları dəqiqləşdirmək üçün administrasiya tərəfindən tənzimlənir, belə ki, hazırlanmalı, necə istehsal edilməli və kimə təhvil verilməməsi dəqiqləşdirilir. 2004-cü ildə Mühasibat uçotu haqqında hökumət nizamnaməsinə əsasən təsdiqlənmiş Qanun da Mühasibat Uçotu tərəfindən nüfuzlu olmuşdur. Qanuna əsasən bazar büdcəsinin istəklərini qarşılamaq və MHBS-ni qəbul etmək üçün Mühasibat Uçotu İslahatı Planı Maliyyə Nazirliyi tərəfindən tərtib edilmiş və bu plana innovativ əlavələr edilmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, 2004-cü ildə qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikasının Mühasibat Uçotu Qanununa əsasən katibliyin idarə edilməsinin mərkəzi məqsədi tənzimləməni hazırlamaq və alət etməkdir, gəlir və dövlət təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartlarına əsaslanır. (Mühasibat Uçotu Qanunu 2004, maddə 4)

Açar sözlər: maliyyə sektoru, istehsal məsrəflərinin uçotu, məhsulun maya dəyəri, məsrəflərin uçotu, pul dövriyyəsi, maliyyə xidmətləri, dövlət sektoru, maliyyə nəticələrinin hesablanması, səmərəli idarəetmə, idarəetmə strukturu, mənfəətin artırılması.

Giriş: Bazar iqtisadiyyatının tələblərinə cavab vermək və MHBS, Mühasibat uçotunu tətbiq etmək üçün İslahat Planı Maliyyə Nazirliyi tərəfindən hazırlanıb və bu layihəyə yenilik verilib. Azərbaycan Respublikasının 2004-cü ildə qəbul edilmiş “Mühasibat uçotu haqqında” Qanununa əsasən əsas mühasibat uçotunun dövlət göstərişindən asılı olmayaraq formalaşdırmaq və həyata keçirməkdir.

Bazarda olan və qeyri-kommersiya cəmiyyətləri üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartları (NAS) MHBS və BMS əsasında tətbiq edilir. Mühasibat Uçotu İslahatı Maliyyə Nazirliyi tərəfindən ölçülür. Tənzimləyici quruluş Beynəlxalq Maliyyə Hesabatı Standartlarının (BMHS) çevrilməsinə cavabdehdir

və BAS Azərbaycan dilçiliyinə uyğun aparılır. Azərbaycan dilinə tərcümələri rəsmi olaraq təsdiq edən BAS İdarə Heyətindən dəyişikliklərə icazə verilir. Nazirlik həmçinin BMS-ə edilən kənarlaşmaları müşahidə edir və əks etdirir.

Azərbaycan mühasibat uçotu fəlsəfələrində pul vəsaitlərinin hərəkətinin elan edilməsi tələb olunmadığından, nəticə çıxaranlar pul vəsaitlərinin uçotu əsasında hazırlanmış maliyyə hesabatlarının məlumatlarına əsasən əhəmiyyətli dərəcədə pul vəsaitlərinin hərəkətini əldə edə bilərlər. Məsələn, pul vəsaitlərinin uçotu əsasında hazırlanmış gəlir bəyannaməsi və mühasibat hesabatına əlavə pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında məlumat verə bilər. Buna baxmayaraq, pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatın təqdim edilməsi maliyyə məlumatlarının başa düşülməsi və ədalətli olması üçün vacibdir.

Azərbaycan mühasibat uçotu fəlsəfələrində pul vəsaitlərinin hərəkətinin elan edilməsi tələb olunmadığından, nəticə çıxaranlar pul vəsaitlərinin uçotu əsasında hazırlanmış maliyyə hesabatlarının məlumatlarına əsasən əhəmiyyətli dərəcədə pul vəsaitlərinin hərəkətini əldə edə bilərlər. Məsələn, pul vəsaitlərinin uçotu əsasında hazırlanmış gəlir bəyannaməsi və mühasibat hesabatına əlavə pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında məlumat verə bilər. Buna baxmayaraq, pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatın təqdim edilməsi maliyyə məlumatlarının başa düşülməsi və ədalətli olması üçün vacibdir.

Mövzunun aktuallığı: Sovet İttifaqı dövründə Azərbaycanda mühasibat uçotunun əsas neytral idarəetmə, statistik və vergi məsləhətçilərinin istəklərini yerinə yetirməli idi. Bazar iqtisadiyyatına keçid, iqtisadi ehtiyaclar, bazarla vəhdətdə yeni mühasibat anlayışlarının və prinsiplərinin qəbul edilməsini tələb edirdi. Daha dəqiq desək, mühasibat uçotunun təsnifatı ciddi şəkildə dəstəklənmişdi. Konvensiyanın tarixi dəyəri anlayışları sabit əşyaları təsvir etmədi və şübhəli debitor borcları və ya vaxtı keçmiş inventarların qiymətləndirilməsi üçün ehtiyatlar var idi. İndi şou üçün banklar və ya səhmdarların nəzarəti altındadır. Uniform Chart of Mühasibat uçotu sistemində mərkəzləşdirilmiş şəkildə nəzarət etmək üçün hesablar adət idi. The mühasibat uçotunun əsas funksiyası plan nailiyyətlərini ölçmək üçün lazım olan real həyat məlumatlarını qeyd etmək idi. Mühasibat uçotu sxemini beynəlxalq şərhə uyğunlaşdırmaq üçün bazar iqtisadiyyatının standartları və istəklərinə əsaslanaraq, yenidən təqdim edilmiş Vahid Hesablar Planı idi. Bu fikirlərə əsaslanaraq yeni anlayışlarla tanış olmuş və 1995-ci ildə Mühasibat Uçotu Qanunu təqdim edilmişdi. Ofis sistemi məlumatları dəqiqləşdirmək üçün administrasiya tərəfindən tənzimlənir, belə ki, hazırlanmalı, necə istehsal edilməli və kimə təhvil verilməməsi dəqiqləşdirilir. 2004-cü ildə Mühasibat uçotu haqqında hökumət nizamnaməsinə əsasən təsdiqlənmiş Qanun da Mühasibat Uçotu tərəfindən nüfuzlu olmuşdur. Qanuna əsasən bazar büdcəsinin istəklərini qarşılamaq və MHBS-ni qəbul etmək üçün Mühasibat Uçotu İslahatı Planı Maliyyə Nazirliyi tərəfindən tərtib edilmiş və bu plana innovativ əlavələr edilmişdir.

Tədqiqatın məqsədi: Beynəlxalq mühasibat uçotu standartlarına əsaslanan milli mühasibat standartlarının əsaslarının araşdırılmasıdır.

Tədqiqat obyektı: Beynəlxalq Maliyyə Hesabatı Standartlarını (BMHS) və Milli qəbul etmələri təsdiqləyir. Müvafiq olaraq Kommersiya Təşkilatları üçün Mühasibat Uçotu Standartları (MMS) qəbul edildi. Fənlər kiçik sahibkarlıq subyektləri müxtəlif sahələrdə fəaliyyət göstərən əhəmiyyətsiz və orta sahibkarlıq subyektləridir. Könüllü, özünü idarə edən qeyri-hökumət təşkilatları olan qeyri-hökumət hökumətləri həyata keçirir. Əsas məqsəd olaraq qazanc əldə etməyi qarşısına məqsəd qoymayan cəmiyyətlərin müdafiə etməsi tələb olunur.

Tədqiqatın metodları: Bu qiymətləndirmədə məqsəd mühasibat uçotu strukturu və siyasətləri sınaq təcrübəsindən fərqliliyi və bunun necə edildiyini göstərməklə rəhbərlərə Azərbaycanın hansı yollarla irəlilədiyini göstərməkdir. BMS/BMHS-i qəbul etməklə mühasibat uçotu və hesabatlılığı artırma bilərlər.

MATERİALLAR VƏ MÜZAKİRƏLƏR

Mühasibat uçotu və maddi hesabat mövzuları əsnasında Maliyyə Nazirliyinə kömək göstərən şöbə ilə məsləhətləmək, 2005-ci ildə yaradılmış Mühasibat Məsləhət Şurasının rəyini almaq lazımdır. Beynəlxalq qanunların təqdimatı və NAS-ın hazırlanması ilə əlaqədar (Mühasibat Uçotu Qanunu 2004) Maliyyə agentliyi bu barədə Şura ilə əlaqə saxlamalıdır. Hazırlanması ilə bağlı Mühasibat Uçotu Qanunu ilə aşağıdakı tələblər müəyyən edilmişdir və dəyişən təşkilatlar üçün monetarist ifadələr aşağıdakılardır:

- Bütün İctimai Maraqlı Müəssisələr öz monetarist 1 yanvar 2008-ci il tarixindən etibarən MHBS ilə birlik bəyanatlarını hazırlamaq məcburiyyətindədir;
- Yüngül sahibkarlıq subyektlərinin hazırlanması üçün hər bir “Sadələşdirilmiş Mühasibat Uçotu Qaydalarına” uyğun olaraq monetaristtestimoniallar ilkin şərtidir; (Mühasibat Uçotu Qanunu 2004)
- İctimai maraq kəsb edən varlıqlar və subyektlərdən başqa kommersiya qurumları pullu çıxışlarını sülh içində hazırlamaq üçün kiçik sərbəst orijinallıq tələb olunurdu; (Mühasibat Uçotu Qanunu 2004)
- Rayonlar, büdcə qrupları və qeyri-büdcə fondları kimi qeyri-kommersiya təşkilatları öz iqtisadi hesabatlarını hazırlamalıdır. 1 yanvar 2009-cu il tarixindən etibarən Büdcə Təşkilatları üçün Mühasibat Uçotu Standartları tətbiq edilib; (Mühasibat Uçotu Qanunu 2004, 13.1-ci maddə)
- Qeyri-hökumət rəsmiləri öz maliyyə hesabatlarını hazırlamalıdır, buna qeyri-hökumət təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartlarına icazə verir. 1 yanvar 2009-cu il tarixindən açılmışdır; (Mühasibat Uçotu Qanunu 2004, 13.2-ci maddə);

BMS/BMHS-ə əsaslanan pul istehsalı təşkilatları üçün təsdiqlənmiş NAS
Cədvəl. Milli Mühasibat Uçotu Standartları (MMS)

Bu sahə Mühasibat Uçotu tərəfindən qurulan mühasibat uçotunun səlahiyyətli rəylərini nəzərə alınaraq 2004-cü ildə qanun və Vergi Məcəlləsi ləğv edildi. Bu tələbin arxasındakı məqsəd müdirə izahat verməkdir. Azərbaycanın Mühasibat Uçotu Siyasətləri qlobal təcrübədən hansı istiqamətlərdə dəyişir və BMS/BMHS və NAS-a diqqət yetirməklə onların bəstəkarlığı necə inkişaf etdirə biləcəyi izah edilir. Aktivlərin uçotu ilə bağlı mühasibat uçotu yanaşmalarına dair məlumatlar, öhdəliklər əlavə məsrəflər və faydalar ötürülür. Cari mühasibat uçotu strategiyaları sahibliklər, uzunmüddətli resurslar, mövcud öhdəliklər, uzunmüddətli xərclər və faydaları tədricən verilir.

Məlumdur ki, MHBS Azərbaycandan fərqli olaraq GAAP balans hesabatına əlavələrin hazırlanmasını nəzərdə tutur. Mühasibat balansı anlayışına əlavə olaraq, dövr ərzində balansın elementlərində dəyişikliklər haqqında istifadəçilərə əlavə məlumat verir və hesabat nağd pul və ya mühasibat uçotu hesablama mərkəzi əsasında hazırlanır. Bu nitq arxa hissələrdən ibarətdir. (Kərimov 2007, 344):

Məlumdur ki, MHBS Azərbaycandan fərqli olaraq GAAP balans hesabatına əlavələrin hazırlanmasını nəzərdə tutur. Mühasibat balansı anlayışına əlavə olaraq, dövr ərzində balansın elementlərində dəyişikliklər haqqında istifadəçilərə əlavə məlumat verir və hesabat nağd pul və ya mühasibat uçotu hesablama mərkəzi əsasında hazırlanır. Bu nitq arxa hissələrdən ibarətdir. (Kərimov 2007, 344):

- ❖ İnteraktivlərdə Dəyişikliklər
- ❖ Kapitalda və Ehtiyatlarda Dəyişikliklər
- ❖ Borelu və Kreditor Kreditlərində Dəyişikliklər
- ❖ Alınan Kreditlərdə Dəyişikliklər
- ❖ Əsas vəsaitlərdə dəyişikliklər
- ❖ Qeyri-maddi aktivlərdə dəyişikliklər

Mühasibat balansına əlavənin bir hissəsinin nizamnamə kapitalında və qalıqlarında edilən dəyişikliklərdə ehtiyatlardakı sapmalar, məsələn, daxilolma ehtiyatı, artıq vəsaitlər və ədalətlikdə dəyişikliklər göstərilir (Sadıqov 2002, fəsil 2: s.234). Pullar bölüşdürülməmiş mənfəət və sahiblərin və

digər tərəflərin qaimə məsrəflərindən istifadə etməklə şərtidir. Vəsiyyət edilmiş aktivlər də qoruqlarda məşhurdur (Sadıqov 2002, fəsil 2: s234). Bu aktivlərin həcmi ödənilmiş resurslarda tanınır. Alınmış kreditlər üzrə şıltaqlıqlar haqqında hesabat qruplardan və digər əyləncələrdən alınan kreditlərin həcmi və dəyişikliklərini əks etdirir (Sadıqov 2002, fəsil 2: s235). Bu elan həm də gecikmiş borcların genişliyini əks etdirir.

Müflis və kreditor kreditləri haqqında hesabat qısamüddətli və uzunmüddətli borclar kimi məxfi olan bu kreditlərin məbləğlərini və fəaliyyətlərini imitasiya edir. Təhlükəsiz kreditlər müştərilərin debitor borclarını və digər ödənişləri ehtiva edir. Kreditor kreditləri treydlərə və digər görüşlərə kreditor borclarını əhatə edir (Sadıqov 2002, fəsil 2: p235).

Qeyri-maddi aktivlərdə dəyişikliklərin uçotu qeyri-maddi aktivlərin məzmununu və standartlarını və həmin aktivlərin ödənilməsindəki tarixi dövr ərzindəki şıltaqlıqları əks etdirir (Sadıqov 2002, fəsil 2: s236). Bəyanat patentlərin, ixtiraların, direktorluq xərclərinin dəyərlərindəki dəyişikliklərdən və təşkilati xərclərdən ibarətdir. Təşkilatın qeydiyyatına dəvət olunan məsrəflər, danışıqlar apararaq qaimə məsrəflər və təşkilatın müəssisəsində zəruri olan digər xərclər (Sadıqov 2002, fəsil 2: s236). Bu xərclər 10 il müddətində ödənilir (114.3.6-cı fəsil, Vergi Məcəlləsi 2016).

Əsas pul vəsaitlərinin dəyişməsi nitqi onların formalarına uyğun olaraq təsnif edilən əsas vəsaitlərdəki şıltaqlıqları əks etdirir. Çıxışda icarəyə götürülmüş pullar, satın alınan stasionar aktivlər və istehsalda istifadə olunmayan sabit effektlər, yəni anbarda olan əsas vəsaitlər idealları əks olunur. Satılmış, icarəyə verilmiş, məhv edilmiş və digər əsas vəsaitlərin dəyəri haqqında da məlumat verilir (Sadıqov 2002, fəsil 2.s.237).

Xəzinələrdə və maliyyə kapitalında dəyişikliklər haqqında elanlar verilmiş qısa və uzunmüddətli kreditlərin məbləğlərindəki dəyişiklikləri, səhmlərə, sözlərə və digər sığmacaqlara investisiyaların genişliyini əks etdirir (Sadıqov 2002, fəsil 2: s236). Bu pullar tarixi qiymət etiketi ilə verilir (Sadıqov 2002, fəsil 2: s237). Ehtiyatlarda və maliyyə kapitalında dəyişikliklər haqqında hesabatlar verilmiş qısa və uzunmüddətli kreditlərin məbləğlərində, səhm və istiqrazlarda və digər ehtiyatlarda olan ehtiyatların məbləğində dəyişiklikləri təqlid edir (Sadıqov 2002, fəsil 2: s236). Bu zibillər tarixi qiymətə təqdim edilir (Sadıqov 2002, fəsil 2: s237).

Azərbaycan GAAP nağd pulda dəyişiklikləri təklif edən diskret hesabatın hazırlanmasını nəzərdə tutmur, bunun əvəzinə yayım dövrü ərzində pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında məlumat almaq üçün “Balans hesabatına əlavə”nin növbəti bölmələri əlçatan ola bilər:

- Alınan Kreditlərdə Dəyişikliklər;
- Kapitalda və Ehtiyatlarda Dəyişikliklər;
- Qeyri-maddi aktivlərdə dəyişikliklər;
- Borclu və Kreditor Kreditlərində Dəyişikliklər;
- Investisiyalarda Dəyişikliklər;
- Əsas vəsaitlərdə dəyişikliklər;

Əgər yuxarıdakı bəyannamələr nağd pulun kökündə hazırlanırsa, onlar köhnə dövr ərzində pul vəsaitlərinin daxilolmaları və çıxışları haqqında məlumat verə bilərlər. Məsələn, variasiyalardan ədliyyə kapitalı və ehtiyatlar seqmenti nağd pul daxilolmaları və kapitala xaric olan ədliyyə və müxtəlif ehtiyatlar haqqında məlumat əldə etmək mümkündür, qəbul edilmiş icazələr bölməsindəki dəyişikliklərdən ödəmək üçün kreditlərdən və pul vəsaitlərinin tükənməsindən pul daxilolmalarının məbləği haqqında material əldə etmək mümkündür. Həmin kreditlər üzrə girov qoyan və kreditor kreditləri bölməsindəki dəyişikliklərdən həmin kreditlərdən pul vəsaitlərinin daxil olması və tükənməsi haqqında sübut əldə etmək mümkündür. Bu bölmələr haqqında məlumat verən stendlər yuxarıda verilmişdir. Komplektdə 2420 manat intensivləşmə olarsa, yəni 2420 manat nağd pul qazanılır; 3600 manat qısamüddətli kreditor ipoteka krediti ödənilmişdir ki, bu da bütün keçid üzrə 3600 manat sikkələrin xaricə getdiyini göstərir.

Azərbaycan ofisinin siyasət və hərəkətlərinə uyğun olaraq iqtisadi hesabatların hazırlanması və təqdim edilməsi əsasən Sovet Mühasibat Uçotu Sisteminin xüsusiyyətlərini daşıyır. Azərbaycan hökuməti üçün vacib olan vahid maliyyə hesabatları Sovet Mühasibat Sisteminin tələb etdiyi maliyyə

çıxışları ilə eynidir. Buna baxmayaraq, bazar sövdələşməsinə keçidlə Azərbaycan GAAP-a uyğun olaraq hazırlanmış maliyyə hesabatları bəzi bazar iqtisadiyyatı əməliyyatları və hadisələri tanıyır və məlumat verir. Bu kommersiya hadisələri üçün misal olaraq konkret aktivlərin tanınması, maliyyə icarəsi, maliyyə alətləri göstərilə bilər.

Müəssisə maliyyə vəziyyəti və pul göstəriciləri ilə bağlı hakim təbəqələri hökumətə məlumatlandırmaq üçün pul məlumatı hazırlayır və təqdim edir. Qayda orqanlarından başqa xarici manipulyatorlar da bu ifadələrdən qərarların hazırlanması üçün istifadə edirlər. Lakin, bu hesablər MHBS-dən dönməz qalır və universal qərar qəbul edən şəxsləri zəruri sübutlarla təmin etmir. İki rəqlament arasında aparılan əsas islahatlardan biri açıqlama qeydlərinin təşkilidir.

Sızma qeydlərinin olmasının əsas səbəbi alternativ mühasibat uçotu siyasətlərinin olmamasıdır. Rəhbərlik tərəfindən tətbiq ediləcək mühasibat uçotu prosedurları ciddi şəkildə tənzimləndiyindən və dəyişməz olduğundan, iştirak zamanı əlavə açıqlama qeydlərinə ehtiyac olmaya bilər. Buna baxmayaraq, mühasibat uçotu qaydaları haqqında açıqlanan məlumatlar və dogmalar xarici qərar memarlarına böyük kömək olacaq. Maliyyə Hesabatları əlavə və ya pul mühasibat uçotu əsasında həll edilə bilər.

Azərbaycan mühasibat uçotu fəlsəfələrində pul vəsaitlərinin hərəkətinin elan edilməsi tələb olunmadığından, nəticə çıxaranlar pul vəsaitlərinin uçotu əsasında hazırlanmış maliyyə hesabatlarının məlumatlarına əsasən əhəmiyyətli dərəcədə pul vəsaitlərinin hərəkətini əldə edə bilərlər. Məsələn, pul vəsaitlərinin uçotu əsasında hazırlanmış gəlir bəyannaməsi və mühasibat hesabatına əlavə pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında məlumat verə bilər. Buna baxmayaraq, pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatın təqdim edilməsi maliyyə məlumatlarının başa düşülməsi və ədalətli olması üçün vacibdir.

Nəticə

Tədqiqatın elmi yeniliyi: Rəhbərlik mühasibat uçotunu qərar vermə metodunun əsas aləti kimi nəzərdən keçirməlidir. Bazar iqtisadiyyatına uyğun, səriştəli və effektiv mühasibat uçotu sisteminin qurulması üçün MHBS-nin qəbulu məcburidir. Özəlləşdirmə və qanunvericilikdə edilən dəyişikliklərlə birlikdə dükan təsərrüfatına keçiddə də mühasibat uçotunun əsaslı restrukturizasiyası başa çatdırılmalıdır. Keçid yolunda Azərbaycan rejimi MHBS-nin razılaşdırılmasına başlayıb. Lakin MHBS/IAS və MHBS/IAS əsasında MMS-in qəbulu üçün müəyyən mübarizə var. Bu ziddiyyət əsasən MHBS-nin qəbul edilməsinin məcburiliyinin inkar edilməsindən sonra yaranır. Çoxları düşünür ki, Azərbaycan kimi montaj ailəsi üçün MHBS-nin qəbulu məcburi deyil. Bununla belə, MHBS-nin təsdiqi şəxslər üçün bir çox dolları vakant edəcək. MHBS-nin təsdiqi daha çox həvəsləndirici əlavə edir və inkişaf edən iqtisadiyyat üçün vacib olan daha çox dayanmadan xarici dəfinələri cəlb edir. Uyğun mühasibat uçotu nəzarətinin verilməsi ilə MHBS-nin mürəkkəb yaşıllığının qarşısını almaq olar. İstiqamətin verilməsi ilə bağlı məsələ gündəmə gələ bilər. Sürətli istiqamət əlçatmaz ola bilər. İstənilən halda, MHBS-ni tətbiq edən qonşuluq və kənar təşkilatların aktına istinad edərək, bir maddə bu məsələni aşı bilər. BMHS-ə keçidin köməyi olan hökumət bu ehtiramın elementlərini gücləndirməlidir. Maliyyə Nazirliyi mürəkkəb katiblik üsullarının işlədilməsi ilə bağlı ətraflı izahat verməklə əsas hissəni öz üzərinə götürə bilər.

Tədqiqat işinin tətbiqi əhəmiyyəti: Təlimin tətbiqi əhəmiyyəti qurumların idarə heyətinə və ekspertlərə izah etməkdən ibarətdir. BMS/MHBS-nin qəbul edilməsinin nəyə görə vacib olduğuna qəbul etmirlər. Dissertasiya cari ofis siyasətləri və onlar tərəfindən qəbul edilən proseslərin fərqliliklərini təmin etmək ambisiyasına malikdir və BMHS/BMHS-dən olan varlıqları və BMS/BMHS-nin tətbiqinə əsaslandırılır. Bu araşdırmadan ruminasiya edən qurumların rəhbərliyi istifadə edilə bilər. BMS/BMHS-nin qəbulu və onlara bu prinsiplərin qəbul edilməsinə xidmət edə bilər. Həmçinin bu istiqamət BMS/BMHS sazişinin tətbiqinə istiqamətləndirməyə kömək edir.

ƏDƏBİYYAT

1. «Mühasibat uçotu haqda Qanunu» Bakı – 2004;
2. “Audit xidməti haqda Qanun” Bakı – 1994;
3. S.M.Səbzəliyev “Mühasibat (maliyyə) hesabatı” Bakı – 2003;
4. R.Nacıyev və S.Səbzəliyev “Auditin əsasları” Bakı – 2003;
5. Q.Rzayev “Mühasibat uçotu və audit” Bakı – 2008;
6. Q.Abbasov “Mühasibat uçotunun nəzəriyyəsi” Bakı – 2009;
7. Ə.Sadıqov və b. “Mühasibat uçotu” Bakı – 2012;
8. В.Ф.Палий «Современный бухгалтерский учет» М – 2003 «Бухгалтерский учет»;

УДК 657.26

АСПЕКТЫ УЧЕТА ЗАТРАТ И РАСЧЕТА КАПИТАЛА НА ПРЕДПРИЯТИИ
Джафарова С. С.

Резюме. В условиях увеличения количества независимых хозяйствующих субъектов в азербайджанской промышленности, расширения сферы рыночных отношений возникают новые проблемы и возможности; Система бухгалтерского учета, созданная в результате научно-технической революции и все большей информатизации общества, не может оставаться неизменной. Эти условия выдвигают на первый план такие критерии, как увеличение прибыли и повышение ценности компании для деятельности предприятий, что в свою очередь делает актуальной проблему управления затратами, где вопросы бухгалтерского учета по праву занимают ведущее место.

Ключевые слова: финансовый сектор, учет себестоимости продукции, себестоимость, продукции, учет затрат, движение денежных средств, финансовые услуги, государственный сектор, расчет финансовых результатов, эффективное управление, структура управления, максимизация прибыли.

UDC 657.26

ASPECTS OF COST ACCOUNTING AND CALCULATION OF CAPITAL IN THE ENTERPRISE**Jafarova S. S.**

Summary. In the conditions of the increase in the number of independent business entities in the Azerbaijani industry, the expansion of the scope of market relations, new problems and opportunities; the accounting system created as a result of the scientific and technical revolution and the increasingly informatization of society cannot remain unchanged. The accounting system should attract more and more attention while maintaining the important functions of accounting of the performed facts of economic activity: it should pay attention to the collection, systematization, analysis, interpretation and transmission of high-quality data that adequately reflect the complex and dynamic processes of modern economic life. These conditions bring to the fore criteria such as increasing profits and increasing the value of the company for the activity of enterprises, which in turn makes the problem of cost management relevant, where accounting issues rightfully occupy the leading place.

Keywords: financial sector, production cost accounting, product costing, cost accounting, cash flow, financial services, public sector, calculation of financial results, efficient management, management structure, profit maximization.

Redaksiyaya daxilolma: 18.05.2024

Çapa qəbul olunma: 20.06.2024

